

УДК 327.323.1:341.211[(477)06]

М65

Рекомендовано до друку Вищою радою

Науково-дослідного інституту українознавства,

протокол № 3 від 26 квітня 2018 р.

Рецензенти:

Адамонич С.В., доктор історичних наук, професор Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника

Гай-Нижник П.П., доктор історичних наук, завідувач відділу історичних студій Науково-дослідного інституту українознавства

МІСЦЯ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ: ВІЗЯ НАЦІОНАЛІСТІВ. Збірник матеріалів П'ятих Вандерліських читань (9 лютого 2018 р., м. Київ) / Упор. Т. Войко, Б. Галайко, Ю. Сароток. — Київ—Львів: Невдержавний аналітичний центр «УССД», – Видавництво «Астролябія», 2018. — 608 с.

Як Україні після стоїть окупанці стати суб'єктом міжнародної політики? Чи даєтнa Україна реалізувати власний геополітичний проєкт? Як зберести українську ієнтічність в умовах глобалізації? Зрештою, як дєклативно протистояти постійній російській імперській загрозі? Про це міркували відомі науковці, публіцисти, політики, учасники російсько-української війни під час П'ятих Вандерліських читань. Книга містить також найкращі роботи Всеукраїнського конкурсу есеїв для молодих науковців на тему «Чи даєтнa Україна на власний геополітичний проєкт: місце України та національні інтереси в глобалізованому світі».

ISBN 978-617-664-147-6

© НАЦ «УССД», 2018

© НДІУ, 2018

ЗМІСТ

СВІТ У ПЕРЕДУВІТТІ ТРЕТЬОЇ СВІТОВОЇ ФАКТОР УКРАЇНИ: ПЕРЕДІМОВА	9
Проблеми геополітики та міжнародних відносин в ідеології націоналізму	17
<i>Олег Тонидок</i> УКРАЇНА НА ПЕРЕХРЕСТІ ШЛЯХІВ: МІСЦЕ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ	18
<i>Олександр Сив</i> УКРАЇНА В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ: ОЦІНКА КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДОКТРИНИ ОУН	22
<i>Петро Коваленко</i> ІДЕОЛОГІЧНІ ДЖЕРЕЛА ГЕОПОЛІТИКИ: НАЦІОСОФСЬКІ АСПЕКТИ	46
<i>Андрій Холмак</i> ДЛЯ ЧОГО УКРАЇНІ ГЕОПОЛІТИКА?	71
<i>Олександр Бєсєрєн</i> НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ: ДІАЛЕКТИКА ПРОТИ МЕТАМІЗМКИ	75
<i>Микола Лєсєнєвич</i> ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОУН (1929–1939)	87
<i>Галина Сєнєчєнєвє</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПОВСТАНСЬКОГО РУХУ В УМОВАХ ЗАВЕРШЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	123
<i>Євдокія Фєрєнє</i> СПІЛЬНИЙ ФРОНТ ПРОТИ РОСІЙСЬКОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ: ДОСВІД АЕН	135
<i>Леоніда Шєнєнє</i> ПРИНЦИПИ «СВОБОДА НАРОДАМІ СВОБОДА ЛЮДИНІ» ЯК КАТЕГОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ	142
<i>Микола Бєсєрєн</i> ГЕОПОЛІТИКА В УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛІСТИЧНІЙ ДУМЦІ XX – ПОЧ. XXI СТ.: ДІАЛОГ З МИРОСЛАВОМ МИСЮЮ	154

<i>Ігор Лаврик</i> «ТРИДАНА ВІЙНА» РОСІЇ ЗА СТВОРЕННЯ «РУСЬКОГО МІРА». ЯК ЦЕ ВИДУВАЄТЬСЯ І ЩО РОБИТИ?	169
Українські національні інтереси й геополітичні проекти	189
<i>Криш Черкашин («Черномор»)</i> КОРДОНІ СОБОРНОЇ УКРАЇНИ	190
<i>Криш Сиротюк</i> ЩО НАМ РОБИТИ З ПОЛЬЩЕЮ?	205
<i>Олег Басин</i> КРИЗА МІЖМОР'Я? АБО ГЕОПОЛІТИЧНІ РОЗДОРЖЖА СЕРЕДНЬО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ..	210
<i>Криш Міндик</i> СПІВРІЦЦЯ ПОЛЬЩА — УКРАЇНА ЯК БАЗОВИЙ ВИМІР СТВОРЕННЯ ПРОЕКТУ МІЖМОР'Я	222
<i>Олег Басин</i> ЯК РОЗВ'ЯЗАТИ УГОРСЬКУ ПРОБЛЕМУ В ЗАКАРПАТТІ?	228
<i>Сергій Маршак</i> СУЧАСНЕ Й МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ: КОРОТКОСТРОКОВІ ТА СЕРЕДНЬОСТРОКОВІ ПЕРСПЕКТИВИ	242
<i>Павло Карюк</i> ГЕОПОЛІТИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ: МОДЕЛЬ ТРЬОХ ОСЕЙ	249
<i>Криш Голубченко</i> МОЖЛИВІСТЬ СТВОРЕННЯ БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКОГО СОЮЗУ («МІЖМОР'Я») В СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ	271
<i>Криш Дайлик</i> АФРИКАНСЬКИЙ РЕГІОН В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРЕСІВ	278
<i>Олександр Хенко</i> СПІВРІЦЦЯ УКРАЇНСЬКИХ ТА ІСПАНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ	293
<i>Павло Солухай</i> РУЧКИ ЯК ЗАХИСНИЙ БАР'ЄР Й ІНТЕГРУЮЧИЙ ФАКТОР (РЕІН, ДУНАЙ, ДНІПРО)	305

Підручтя геополітичної суб'єктності України	317
<i>Михайло Стегало</i> ПОСТАНІВ ЦЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ	318
<i>Колетиниш Денисов</i> ЕКОНОМІЧНЕ ПІДРУЧТЯ РОЗБУДОВИ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОЕКТУ «УКРАЇНА»	332
<i>Василь Деврецький</i> ЕНЕРГОНЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ НА МІЖНАРОДНИЙ АРЕНІ	343
<i>Світлана Костюк</i> ПІТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ РОСІЇ ДО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОКУПАЦІЮ УКРАЇНИ ВПРОДОВЖ 1921—1991 РОКІВ	349
<i>Валентина Павлова</i> ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ	357
<i>Валентина Павлова</i> ВІДПІВ ІНСТИТУЦІЙНОЇ «ВЕРХІВКИ» НА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ (СВІТОПРЯДНИЙ АСПЕКТ)	375
<i>Ігорас Івчук</i> УКРАЇНА ЯК ФОРПОСТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ: АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ	394
<i>Криш Носовий</i> ЄВРАЗІЙСТВО: РОЗШИРЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВІЗІЙ НАЦІОНАЛІЗМУ	404
<i>Діана Каленіна</i> ШЛЯХ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ МІЖ ДВОМА ВІХАМИ	431
<i>Сергій Зубченко</i> «ГУМАНИТАРНА ЗБРОВА» ДЛЯ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ	435
<i>Сергій Зайорук</i> СЛУЖБИ ВІСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	446
<i>Анастасія Сидова</i> ГЕОПОЛІТИЧНІ КОДИ УКРАЇНИ: «ГРА» У СОЮЗНИКІВ І ВОРОГІВ	459
<i>Михайло Борбаченко</i> АЛГОРИТМИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІЄСТВОРЕННЯ В УМОВАХ КРЕМЛІВСЬКОЇ ІНВАЗІЇ	475

Чи здатна Україна на власний геополітичний проект: місія України та національні інтереси в глобалізованому світі.	489
<i>Вадим Прокопов</i>	
ГЕОПОЛІТИКА ТА НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВНІСТЬ УКРАЇНИ	490
<i>Антон Теєрдовський</i>	
УКРАЇНА ТА НОВА ГЕОПОЛІТИЧНА РЕАЛЬНОСТЬ: «ВИКЛИКИ» VS «ВІДПОВІДІ»	509
<i>Чулак Олександр</i>	
ГЕОПОЛІТИЧНА СПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ: ВІД ВНУТРІШНІХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ДО МІЖНАРОДНОГО ЛІДЕРСТВА	526
<i>Андрій Бурка</i>	
ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ В ГЕОПОЛІТИЦІ	540
<i>Іванна Кондратьєва</i>	
БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКИЙ СОЮЗ — МІЖ ГЛОБАЛІЗАЦІЄЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ ЗАГРОЗОЮ	552
<i>Ростислав Карпів</i>	
ХРИСТИЯНЬКА УКРАЇНА — АЛТЕРНАТИВА ДЛЯ ЄВРОПИ	564
<i>Кривий Тодосійчук</i>	
ЯК НЕ ЗАЛИШИТИСЬ ПЕРИФЕРІЄЮ	576
<i>Станіслав Тарчук</i>	
ГЕОПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В СВІТІ: УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА	588
<i>Василь Суч</i>	
ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА УКРАЇНИ	597

СВІТУ ПЕРЕДЧУТТІ ТРЕТЬОЇ СВІТОВОЇ. ФАКТОР УКРАЇНИ: ПЕРЕДМОВА

Снігана зі сніжною збударитися — одна впаде, друга встопить.

Богдан Хмельницький

Яке місце й місія України у світі? В чому наші національні інтереси? Чи має Україна власні геополітичні амбіції і чи можливо їх реалізувати?

Хтось може пояснити, яку стратегію реалізовує українська зовнішньополітичне відомство і як цю стратегію реалізовують на тактичних рівнях в дисп'єрсованих за кордоном? Адаже окрім звичної дипломатичної роботи, в кожному посольстві перебувають як мінімум трійко українських розвідників, представників політичної та військової розвідки. Держава витрачає на них чималі кошти. За ким шпигують ці розвідники, кого розп'єрцовують, з ким налагоджують прив'єзні контакти, з ким і проти кого дружать? І чи взагалі шпигують? Чи мають вони директиви щодо стратегії, яку реалізовує Україна в цій країні, ворог вона чи тимчасовий партнер? Чи, може, варто розкрити їхні персональні дані й послати на прайд-паради для обміну досвідом, як пропонують деякі агенти впливу іноземних центрів в Україні? Чи влаштовує Україну місце, яке їй приготували світові гравці? Чи здатні ми вирватися з жахливого дипломатичного йовайського котла під назвою «Мінська змова»?

Ці питання залишаються здебільшого відкритими.

Століттями іноземні дипломати, здобуваючи освіту, не отримували жодних знань про українське питання. Про Україну як державний фактор не вчили політиків, дипломатів, військових. Україна з часу міжнародних планів гетьмана Івана Мазепи та його послідовників залишалась террою інкогніто для світової політики.

Попри це, головні фронти двох світових воєн минулого століття прокотилися Україною, а недооцінка українців для багатьох окупантів обернулася поразкою.

Короткі спалахи державності, що були підірвані нездатністю внутрішніх еліт діяти в екстремальних умовах та придушені зовнішніми анексіями у XX столітті, не дали Україні реалізувати свій національний проєкт і запропонувати власні зовнішньополітичні стратегії.

Нині світ на порозі Третьої світової війни. Вона вже фактично триває. Не зачаровуймо себе звичними дипломатичними мантрами про зміцнення миру й стабільність як ніколи. Масове переозброєння провідних країн, зростання напрути в місцях геополітичних надломів, брак основних ресурсів, що переростає у запеклу боротьбу за елементарні речі: питну воду, чисте повітря, корисні копалини, а головне — землю, що є передумовою продовольчої безпеки в умовах посухливої, але неминучої втрати американської гегемонії, — це чіткі ка-талізатори того, що розв'язка наближається.

Понад мільярд землин щодня голодують в пошуках продовольства. Його шукатимуть і в Україні. Так вже було під час Першої і Другої світових воєн. Як і тоді, Україна тепер так само не є повноцінним суб'єктом, але, без сумніву, знову буде одним з основних полів битви.

Три Третья світова вже йде.

Просто нинішня фаза світової війни (коли на зміну однопольовому світу американського домінування йде світ поліпольових впливів, росту вати мережевих позадержавних груп, переміщення значної частини війни в цифрову й віртуальну сферу), яку називають військовою четвертою покоління (англ. Fourth generation warfare (4GW)) за теорією американського військового Вільяма Ліндома чи скалькованою з неї стратегією Герасимова (керівника Генштабу РФ), кардинально відрізняється від війн минулого.

Попри те, що Третью світову ніхто не оголошував і не буде оголошувати, вона вже відбувається. Просто новітні війни не оголошують. Питомо вага військової компоненти в тих війнах відіграє порівняно малу роль, а арсенал агресії охоплює всі сфери — від економіки й фінансів до традиційних цінностей (з інститутом сім'ї та держави включно), інформаційного простору та маніпулювання свідомістю й діями, де війну ведуть інкогніто, а ще краще чужими руками, «невстановленими повстанцями й інтернаціональними бандами їхніх прихильників», де агресія подається як внутрішній конфлікт. Мета цієї війни — придушення волі населення й владн країн-жертви, її проводу та народу до якого-небудь опору та фактична подальша дезінтеграція (розвал). Нинішні злищені цілі держави без повномасштабної видимої агресії або з її застосуванням як вимушеного кроку захисту демократії та прав людини.

В цій війні тероризм, зокрема спонсорований державами, тобто державний тероризм, вважають прийнятним засобом. Безпосередній воєнний фазі передувє витончена й високо-технологічна психологічна війна, маніпулювання засобами

масової інформації, постійне проведення агресивних акцій інформаційної війни як усередині країни, так і в світовому медійному просторі, включаючи Інтернет.

Міжнародне й внутрішнє право перестало діяти або вкористовується ворогом у своїх цілях з метою нанесення збитків опоненту, завоювання симпатій світової громадської думки¹⁴, фінансового виснаження супротивника і його вимотування шляхом постійного затягування різних юридичних процедур, нав'язування міжнародних правових норм і підміни ними норм національного законодавства на шкоду національним інтересам країни-жертви агресії, виходу за рамки загальноприйнятих міжнародних правових норм і використання замість них регіональних чи корпоративних правових норм з метою легалізації тих чи інших своїх агресивних дій.

Нині пріоритетними вважаються всі форми тиску на країну-жертву: політичного, економічного (санкції), соціального й військового.

Країну-жертву агресії виснажують тактикою «конфліктів низької інтенсивності». При чому агресію подають як виключно внутрішній громадянський конфлікт або протистояння опозиційно налаштованої громадськості владі. Військово-політичні кампанії маскують під «кольорові революції», спецоперації проводять під виглядом демонстрацій, пікетів та кампаній ненасильницької непокори. Інтернет формує симулякр-картинку, якою заміщують реальність, що потім подають як істину.

Масово спостерігається втручання й модерування виборчих процесів всередині країни ворога.

Нинішня війна триває переважно завдяки «чужим рукам»: загонам повстанців, приватним військовим кампаніям, що іс-

нують поза межами міжнародного права ведення воен. Країни-агресори своєю агресією приховують під виглядом надання широкомасштабної інформаційної, фінансової та військовотехнічної допомоги бандформуванням, що займаються під-рівною антидержавною діяльністю.

Війна такого типу триває по всьому світу. А Україна — особливої об'єкт агресії. Від долі подій в Україні залежить усє майбутнє євразійського континенту. На шаленці терзав, з одного боку, бажання Росії активно експансувати в Центральну й Західну Європу, а з іншого — шлях до знищення російського імперіалізму, що віками є джерелом спокою на континенті.

Звісно, у багатьох є спокуса використати українську карту як поле для гри, не враховуючи її як самостійний суверенний фактор.

Чи здатна Україна в час карколомних геополітичних катаклізмів повернути собі суверенність і забезпечити довгострокову безпеку й вплив, як мінімум зважаючи на те, що ми залишаємось географічно найбільшою країною Європи? Чи здатні ми стати провайдерами змін і чи здатна Україна на місію регіонального лідерства у серці Європи?

Нинішній непоказний стан України не може бути кінцевою точкою виміру наших геополітичних амбіцій. Без ядерна а фактично пограбована країна, обдурена будапештськими папірцями, з обмеженою зовнішньою суверенністю та спробою будувати тут неоколоніальний проект через зовнішнє управління, з абсолютним нехтуванням інтересами більшості українського населення, тобто етнічних українців, — проект нестабільний та нежиттєздатний. Провідні геополітичні концепції, зважаючи на цей фактор, Україну не помічають або ментально готові її розміняти у великій грі. Ні американська

стратегія «реалізму», ні панівна в Європі ліберальна стратегія глобалізму не бачать в Україні суб'єкта, тим паче суб'єкта на кшталт регіонального лідера чи одного з європейських лідерів, на якого буде покладено функцію провайдера європейських інтересів.

Внутрішня слабкість України так і штовхає великих гравців і амбіційних сусідів зайнятися українським питанням. Карти поляка й угорські орли-турункули, румунізація прикордонних районів Буковини — це лише зовнішні вияви агресивних стратегій, які сусіди реалізують в Україні.

Звісно, в умовах невикінченого українського національного проєкту, незавершеної столітньої національно-визвольної Революції, коли українці не повернули собі суверенне право бути господарем своєї долі на своїй землі, в умовах цілеспрямованої російської агресії, в якій військова компонента є лише одним і, очевидно, не головним напрямком впливу, говорити нині про Великий геополітичний український проєкт, тим паче без вирішення внутрішніх проблем, — на межі фантастики. Але криза — це великий шанс змінити позицію на шахівниці, і лише тектонічні зміни дають можливість Україні з пішака в майже патовій ситуації прорватися в офіцери.

Камінь, що його відкидають будівничі, мусить стати наріжним. Але зробити це можуть виключно українці.

П'яте ювілейне видання «Бандерівських читань» пропонує стратегічну дискусію про філософські підстави нашої геополітики, опційні моделі цілепокладання наших міжнародних зусиль, пошук відповіді на питання про «місця й місію України в міжнародній політиці» та амбіційні прогнози «Чи здатна Україна на власний геополітичний проєкт».

Наразі це лише шкіци, статті відомих вчених, проєкти політиків, візії молодих науковців. Але велика справа спочатку народжується в головах людей. Очевидно, що тлом для нашої дискусії був історичний, теоретичний та практичний досвід націоналістів-попередників, які надзвичайно влучно аналізували й прогнозували міжнародну політику. Нині час за нами.

Звісно, для таких амбіційних завдань потрібна амбіційна провідна верства та нація, готова до великої пригоди. По-вірте, нікому не сподобається Велика Україна. Великі амбіції нашою спротив, але кризові умови дають шанс зробити прорив, неможливий в часи стабільності. Сподіваємось, що ця книга дасть усім орієнтири й поле для роздумів.

А зараз варто усвідомити, що війна триває. І в цій війні немає нейтральних і непричетних. Тому чим швидше ми усвідомимо її суть, тим швидше почнемо діяти.

Наприклад, для вирішення проблеми безпеки наших флангів. Білорусь і Молдова завжди були в зоні українських геополітичних інтересів. Варто думати про відновлення природних геополітичних кордонів у південно-східному напрямку, активізацію кавказького напрямку міжнародної політики, забезпечення довгострокової безпеки східних кордонів і вгамування апетитів західних сусідів. У перспективі — облаштування євразійського степу й визначення своїх геополітичних союзників у цьому театрі гри, розуміння українських інтересів на всіх континентах, пошук союзників і вибудовування коаліцій — перед молодими українськими дипломатами відкривається нескінченне поле амбіційних проєктів.

За умови, якщо Україна вирішить «східне питання», — втамування Російської імперії.

Отже, вперед до Великої Пригоди. Все тільки починається.

Юрій Сиротюк,

директор Недержавного аналітичного центру
«Українські студії стратегічних досліджень»,
народний депутат України VII скликання

**ПРОБЛЕМИ ГЕОПОЛІТИКИ
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
В ІДЕОЛОГІЇ НАЦІОНАЛІЗМУ**